

Ingelstorps kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk
karaktäristik och bedömning
ANNA LINDQVIST – 2020-04-03

Ingelstorps kyrka

Löderups församling, Vemmenhögs, Ljunits, Herrestads och Färs kontrakt, Lunds stift
Ingelstorp 112:1, Ingelstorps socken, Ystad kommun, Skåne län

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Ingelstorp är en medeltida socken och omnämns i de skriftliga källorna 1320 som Ingelstrup. Socknen ligger drygt en mil nordost om Ystad och gränsar i söder till havet med sandåsen Hammars backar och byn Hammar. Området är mycket fornlämningsrikt och visar på en bosättningskontinuitet sedan stenåldern.

Byn ligger vid en vägkorsning, där vägarna från Glemminge, Ystad och Valleberga möts. Ingelstorps by bestod redan på 1700-talet av ett fyrtiotal gårdar, framför allt placerade utmed den äldre landsvägen österut, som tidigare gick något längre söderut än dagens vägsträckning. Byn enskiftades 1806 och de flesta gårdar flyttades då ut ur bykärnan. Bebyggelsen förtätades därefter åter med framför allt hantverkarhus, av vilka flera idag fungerar som sommarhus. Kyrkan är högt belägen i byns nordöstra del och gränsar mot öster av ett öppet jordbrukslandskap. Den före detta prästgården, som nu bl. a är församlingshem, är belägen nordväst om kyrkan och utgörs av större tegellängor, uppförda 1911. Sydväst om kyrkan, på andra sidan landsvägen, finns en före detta skolbyggnad från 1868.

Flygbild över Ingelstorps kyrkoanläggning, tagen från sydost, med den före detta prästgården i nordväst. Foto: Pär-Martin Hedberg, 2014.

Ystad-Gärns järnväg anlades 1893–1894 med huvudsakligt syfte att transportera betor till sockerfabriken i Köpingebro. Stationerna uppfördes i grannsocknarna och nya stationssamhälle växte fram och fick namnen Glemmingebro och Hedvigsdal. Kyrkomiljön ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården där motiveringen är det öppna

odlingslandskapet med förhistorisk brukningsmiljö och bosättningskontinuitet med medeltida kyrkor och sockencentrum som visar på byarnas betydelse i det forna agrarsamhället. Ingelstorps 1870-talskyrka lyfts fram tillsammans med kringliggande bybebyggelse ur vilken en mindre centralort utvecklats under 1900-talet.

Kyrkobyggnaden

Den nuvarande kyrkan har föregåtts av en medeltida kyrka, uppförd under 1100-talets senare del. Den försågs under senmedeltiden med ett västtorn och vapenhus i söder. Sydportalen och stensulpturer, tillskrivna Carl Stenmästare, finns bevarade på Lunds Universitets historiska museum. Bland dessa finns en ovanligt utformad kolonn med en skulpterad biskopsfigur.

Ingelstorps kyrkas interiör mot öster. Fotograf och år okänd. Bilden är hämtad från Riksantikvarieämbetets bilddatabas Kulturmiljöbild.

Till följd av bland annat befolkningsökningen togs beslut att uppföra en större kyrkobyggnad. Det finns uppgifter om att de första ritningarna togs fram av en byggmästare R Andersson i Malmö. År 1873 invigdes den nuvarande kyrkan efter ritningar utförda av arkitekt Albert Törnqvist 1871. Kyrkan uppfördes av marksten med ett rektangulärt långhus med tresidig absidial avlutning i öster samt torn i väster. Delar av det medeltida tornet bevarades och ingår i det nuvarande tornet, vilket framträder framför allt på den norra sidan. Albert Törnqvist (1819–1898) var anställd arkitekt på Överintendentsämbetet och var en flitigt anlita kyrkoarkitekt i hela landet och hans kyrkor uppvisar för tiden moderna dekorativa drag, men anknyter också i hög grad till den omedelbart föregående periodens former i nyklassicism. Ingelstorps kyrka fick ett för tiden och för Albert Törnqvist och Överintendentsämbetets

arkitekter typiskt utseende i nygotik med vitputsade fasader med dekorativa strävpelare och spetsbågiga fönster och listverk samt skiffertak.

1883 byggdes kyrkans orgel av den danske orgelbyggaren Knud Olsen.

1908 utfördes en yttre renovering av fasaderna och taket.

1915 uppfördes ett vindfång i sakristian.

1927 reparerades tornet och taket under ledning av arkitekt Iwar Ingvarsson, Valleberga.

1951 byttes de angripna takstolarna över långhus, kor och absid ut och ett nytt yttertak av tegel ersatte skifferplattorna. Tornets skifferplattor ersattes 1959 med kopparplåt.

1957 byggdes ett nytt pannrum och de två äldre kaminerna ersattes av ett nytt värmesystem.

1962 förändrades koret efter ritningar av domkyrkoarkitekt Eiler Graebe med bland annat nytt golv och trappa av komstadkalksten.

1996 utfördes en inre och yttre renovering av murverket.

2004 putsades delar av fasaden om.

2012 konserverades ett flertal av kyrkans äldre inventarier av Conservator J T F Petéus AB och placerades i kyrkorummet.

Exteriör

Ingelstorps kyrka är orienterad i öst-västlig riktning med rektangulärt långhus med något lägre tresidigt östparti samt torn i väster.

Kyrkobyggnaden är uppförd av marksten och tegel med hög putsad och svagt gråmålad sockel samt spritputsade fasader avfärgad i vitt. Fasaden är försedd med strävpelare och avslutas

upptill med en dekorativ spetsbågsfris. Långhuset täcks av ett sadeltak, belagt 1951 med rött enkupigt tegel och tornets höga spira är sedan 1959 klädd med falsad kopparplåt. I tornspirans nedre takfall finns små takkpor med urtavlor åt varje väderstreck.

Fönsteröppningarna är spetsbågiga i lite olika utförande med tunna gjutjärnsbågar från 1873 och solbänkar i räfflat gjutjärn. På tornets norra sida finns mindre ljusöppningar i form av kors samt en rundbågig öppning försedd med en lucka. Dessa kan eventuellt vara bevarade från den äldre kyrkan. Tornet har dubbla spetsbågiga ljudöppningar i alla väderstreck med luckor klädda med brunmålad liggande panel.

Huvudentrén är via tornet i väster genom en markerad utskjutande spetsbågig putsad portal. Över dörren i gavelfältet finns inskriptionen GÅR IN I HANS PORTAR MED TACKANDE, UTI HANS GÅRDAR MED LOFVANDE, TACKER HONOM, LOFVER HANS NAMN. DAV: PSALM 100 V.4. Till porten leder en brant granittrappa. Västporten består av en pardörr med dekorativt utformade speglar från 1873, målade i en mörkgrön färg. En ingång finns även till kyrkorummet på den södra fasaden samt till sakristian i öster med dörrblad i samma utförande som västportalen. På norra sidans östra del finns en nedgång till källare och pannrum.

Interiör

Kyrkans huvudentré är via vapenhuset i tornets bottenvåning. Kyrkorummet består av ett rektangulärt långhus, smalare kor med bakomliggande sakristia i öster.

Vapenhuset är beläget i tornets bottenvåning med golv av kvadratiska kalkstensplattor med nedlagda gravhällar. Väggarna är putsade med en gråmålad bröstning och däröver avfärgade i vitt. Det plana taket är putsat och försett med en enkel schablonmålad kantlist. På norra sidan finns en trappa till tornets övre våningar samt orgelläktaren och därunder ett förråd. Trappan är av trä med brunmålad profilerad handledare. Mot den norra väggen är en äldre bemålad gravhäll uppsatt över kyrkoherde Petrus Prael, (d 1738), med ursprungliga färgskikt. Mot den södra väggen finns en senmedeltida järnsködd dörr av ek med äldre färgspår. Dörren var utställd på Baltiska utställningen i Malmö 1914. Fönsteröppningen i söder saknar innanfönster. Mot öster finns pardörrar i nygotik med marmorerade speglar, som leder till kyrkorummet.

Långhusets golv är lagt med kvadratiska tegelplattor i lite olika utförande och bänkkvarteren har ett grönmålat brädgolv. Väggarna är vitputsade och kyrkorummet täcks av fem murade kryssribbvalv försedda med en enkel schablonmålning med stiliserad växtornamentik. Enligt uppgifter i Vård- och underhållsplanen ska de vara utförda av en herr Wahl i Malmö. De spetsbågiga fönsteröppningarna saknar innanfönster. Den södra porten är försedd med ett par inre dörrar med gråmålat ramverk och de nygotiskt utformade speglarna målade i gulgrön marmorering. De yttre portarnas insida är vitmålade. Båda dörrarna har bevarat sina äldre trycken.

I väster finns orgelläktaren med ett tresidigt utskjutande mittparti som bärs upp av åtta gråmålade kvadratiska pelare. Läktarens undersida är schablonmålad i likhet med valven i övrigt. Läktarbarriären är försedd med marmorerade speglar. På originalritningen har

läktarbarriären ett annorlunda utseende, men det är oklart om den inte följdes eller om läktaren senare har utvidgats. Läktaren nås från trappan på vapenhusets norra sida.

Korets golvnivå är beläget två steg högre än långhusets och är sedan 1962 försett med grå kalkstensplattor. Väggarna är vitputsade och taket täcks av ett kryssribbvalv. Mot öster avslutas koret med en vägg mot den bakomliggande sakristian. Väggen är målad i en ljusblå färg med utspridda guldstjärnor och schablonmålad växtornamentik i band och slingor samt med två symmetriskt placerade enkeldörrar i nygotik till sakristian. Dörrbladen har ett gråmålat ramverk med speglar i gul marmorimitation.

Sakristian är belägen öster om koret med ingång från koret samt utifrån på den östra sidan. Den östra ingången är sedan 1915 försedd med ett vindfång och den inre gråmålade pardörren har glasade övre fyllningar. Golvet är täckt med en parkettimiterad plastmatta och väggarna är putsade och avfärgade i en vitgrå ton, med en underliggande ljusblå färg. Taket täcks av ett trekappigt valv och fönsteröppningarna i söder, norr och öster saknar innanfönster.

Tornets övre våningar nås från en trappa på vapenhusets norra sida. Tornets första våning har trägolv och putsade väggar. I öster finns en dörr till orgelläktaren. Andra våningen har ett golv av obehandlade furubrädor och väggarna är putsade. Murarna är ojämna, vilket tyder på att de nedre kraftigare murarna tillhör det medeltida tornet, och de övre påbyggdes 1873. Däröver finns klockvåningen och ingång till vindarna över långhuset.

Inredning och inventarier

Altaret är inklätt med träskivor och däröver tyg och på framsidan av ett fastsytt vävt antependium, som eventuellt kan ha koppling till Löderups Vävskola.

Altaruppsatsen i nygotik är målad i gul och grön marmorimitation och domineras av Thorvaldsens Kristusfigur och omges av den blåmålade stjärnbeströdda rundbågiga östväggen.

Altarringen är halvcirkelformad med en genombruten barriär i nygotik med tunna balusterdockor och dörrar i söder och norr. Innanför altarringen finns en kormatta, vävd i ljusa färger med motiv av stiliserade tulpaner, som eventuellt kan ha koppling till Löderups Vävskola.

Dopfunten är placerad i södra delen av koret och tillverkad av sandsten och daterad till omkring år 1200 och tillskriven den så kallade Vitabygruppen. Cuppan är rikt dekorerad med palmetter, akantusrankor och foten med djurfigurer.

Predikstolen med tillhörande ljudtak är placerad i långhusets nordöstra del och har en nygotisk utformning. Den sexkantiga gråmålade korgen har spetsbågiga fyllningar med trappa med trappräcke i nygotik från öster.

Bänkinredningen är sluten i tre kvarter med sidogångar i norr och söder. Luckorna och de rundbågiga markerade gavlarna är målade med ett grått ramverk och fyllningar i en gulgrön marmorering. Mot sidogångarna är luckorna gråmålade.

Orgelfasaden ligger i liv med orgelbarriären och är utförd i nygotik. Det ursprungliga orgelverket är byggt av orgelbyggare Knud Olsen, Danmark, men har senare ersatts av en kororgel.

Kyrkan har två *nummertavlor* med förgyllda ramar i nygotik.

Det finns ett flertal inventarier och fast inredning bevarad från den äldre kyrkan. Dessa förvarades i tornet fram till 2012 då de konserverades av J T F Petéus AB och placerades i kyrkorummet. Ett flertal finns utställda under läktaren i väster och bildar ett litet kyrkomuseum.

Predikstol av ek tillverkad under 1600-talets första hälft. Korgen är smyckad med karyatider, lejonmasker och änglahuvud. Färgskikten är ursprungliga och mycket välbevarade.

Läktarbröstning av ek och furu med tio speglar, sannolikt tillverkad i början av 1600-talet. Spegelarna är målade med bildframställningar av profeter samt textband. Färgskikten är ursprungliga och mycket välbevarade.

Altaruppsats, utförd 1739 av bildhuggaren Matthias Stenberg i Ystad, framställande Korsfästelsen med friskulpturer av Kristus och rövarena. Matthias Stenberg (f 1690 och bosatt i Ystad) var lärling till Johan Jerling, som var anställd av Christina Piper för inredningen av Krageholms slottskapell. Jerling har även utfört altaruppsatsen i S:t Maria kyrka i Ystad och den har stått som förebild för Stenbergs altaruppsatser i Löderup och Valleberga kyrkor. Till altaruppsatsen finns även fyra evangelistskulpturer bevarade. Färgskikten är ursprungliga och mycket välbevarade.

Carl XI:s namnchiffer från 1689 i traditionellt utförande med Sveriges riksvapen. Färgskikten är ursprungliga och mycket välbevarade samt en *likbår* från 1782.

Kyrkogård

Huvudentrén till kyrkan och kyrkogården är via en gjutjärnsgrind i nygotik i väster med kvadratiska vitputsade grindstolpar och en ingång finns även i nordväst genom smidesgrindar samt i söder. I samband med att den nya kyrkan uppfördes 1874 utvidgades och omstrukturerades även kyrkogården. Kyrkogården har därefter utvidgats mot norr och öster på 1910-talet. Kyrkogården omgärdas av en kallmurad vitputsad stenmur och i väster, söder

och öster finns en trädkrans av hamlade lindar. Den äldre kyrkogården är gräsbevuxen med ålderdomliga gravvårdar närmast kyrkan och domineras på den södra sidan av en stor blodbok. Mot öster finns ett flertal äldre grusade gravplatser. Titlar som lantbrukare dominerar och visar på att Ingelstorps socken varit en utpräglad jordbrukssocken, men även hantverkstitlar förekommer.

Regionmuseet Kristianstad upprättade 2015 en vård- och underhållsplan för Ingelstorps kyrkogård, i vilken finns en detaljerad beskrivning och historik över kyrkogården.

Byggnader på kyrkogården

En ny ekonomibygnad och bårhus uppfördes 1992 nordväst om kyrkogården och ersatte då en äldre ekonomibygnad på samma plats.

Kulturhistorisk karaktärisering av Ingelstorps kyrkoanläggning

Kyrkan och kyrkogården utgör tillsammans med den omkringliggande bybebyggelsen, den före detta prästgården, den före detta skolan och övrig påkostad bebyggelse, ett ovanligt innehållsrikt sockencentrum som utvecklats runt sekelskiftet 1900. Det fornlämningsrika omlandet visar på platsens långa bebyggelsekontinuitet. Kyrkogårdens vitputsade stenmur med gjutjärnsgrindar och trädkrans bidrar starkt till kyrkoanläggningens karaktär. Kyrkomiljön ingår även i område av riksintresse för kulturmiljövården.

Kyrkans sedan byggnadstiden föga förändrade exteriör är en god representant för de nya kyrkobyggnaderna som uppfördes under mitten och slutet av 1800-talet till följd av befolkningsökningen och nya liturgiska idéer. Kyrkan utgör ett välbevarat exempel på den kyrkobyggnadstyp som utvecklades i brytningspunkten mellan nyklassicismen och de under senare delen av 1800-talet utvecklade ”nystilarna”, i detta fall nygotik. Exteriören har bl. a. bevarade originaldörrar samt fönster och solbänkar i gjutjärn. Tornuren är ett relativt ovanligt inslag på landsbygdskyrkor.

Kyrkan har även interiört behållit mycket av sin ursprungliga karaktär. Schablonmålningarna, korväggen blåa färgsättning, altarpuppans, altarringen, predikstolen, orgelfasaden, innerdörrar och bänkinredning med sina sidogångar kvarstår i stort sett orörda sedan 1870-talet och ger interiören en helgjuten och tidstypisk prägel.

De äldre föremålen från den nu rivna kyrkan, såsom läktarbröstningen, predikstolen, altarpuppseten med sina originalmålningar samt den medeltida dopfunten är betydelsefulla historiska dokument.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Ingelstorps kyrka utgör en välbevarad representant för de kyrkobyggnader som om- eller nybyggdes i slutet av 1800-talet med de ursprungliga bevarade byggnadsdelarna, som gjutjärnsfönster, solbänkar, portar och urtavlor, vilka har stora arkitekturhistoriska värden.
- Även interiören har bevarat mycket av sin ursprungliga karaktär med inventarier och fast inredning från byggnadstiden, vilket är relativt sällsynt.
- Delar av det medeltida murverket finns kvar i tornets nedre våningar och kan berätta om den äldre kyrkans byggnadsmaterial och tidigare byggnadshistoria.
- Från den medeltida kyrkan kvarstår ett flertal inventarier, däribland den märkliga dopfunten från 1200-talet och läktarbröstning, altarpuppset och predikstol från 1600-talet. Dessa föremål påvisar en lång historisk kontinuitet och samband med den nu rivna sockenkyrkan. Flera av föremålen har även bevarat originalfärgsättning, vilket är mycket ovanligt.

Skydd med mera

Kyrkan och kyrkogården är skyddade enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Ingelstorps kyrkoanläggning är belägen inom fornlämningsområdet Ingelstorp 86:1, *Ingelstorps bytomt* och skyddas enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Ingelstorps kyrkomiljö ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården *Ingelstorp-Valleberga-Löderup-Hagestad* [M174] samt ingår i ett område *Ingelstorp-Valleberga-Löderup-Hagestad* som är utvärderat som Särskilt värdefull kulturmiljö i Kulturmiljöprogram för Skåne, framtaget av Länsstyrelsen.

Källor och litteratur

Andersson, Hans, Anglert, Mats, *By, huvudgård och kyrka*. Studier i Ystadsområdets medeltid. 1989.

Bevarandeprogram för byar i Ystads kommun. 1985.

Dahlberg, M (red.) *Skåne – landskapets kyrkor*. Sockenkyrkorna, kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet 2015.

Dahlberg, M. Franzén, K. (red) *Sockenkyrkorna*. Kulturarv och bebyggelsehistoria. Riksantikvarieämbetet 2008.

Lindblad, Jakob. *470 nya kyrkor*. Bidrag till Sveriges arkitekturhistoria 1850–1890. Riksantikvarieämbetet 2009.

Länsstyrelsen Skåne. *Samhällsplanering & kulturmiljö. Kulturmiljöprogram*. Särskilt värdefulla kulturmiljöer i Skåne.

Malmström, Krister. *Kyrkornas arkitekter*. Förteckning över kyrkoarkitekter verksamma inom Svenska kyrkan 1860–1930. Raä 1991.

Underhållsplan för Ingelstorps kyrka, Ponnert Arkitekter AB, 2004-12-06.

Vård- och underhållsplan för Ingelstorps kyrkogård, Regionmuseet Kristianstad. Rapport 2015:27

Lantmäteriet - Historiska kartor

Riksantikvarieämbetet – Fornsök, Kulturmiljöbild, Riksintressen för kulturmiljövården.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2019-06-05

Fältinventering, foto och rapportsammanställning: Anna Lindqvist, byggnadsantikvarie
Kulturhistorisk karakteristik och rekommendationer: Anna Lindqvist, efter samråd med Löderups församling.

Färdigställd: Remissrapport 2019-08-23, reviderad och färdigställd 2020-04-03.

Sammanfattning till BeBR

Stomme: Murverk – Gråsten, tegel

Fasadmaterial: Puts- slätputs, spritputs

Fasadkulör: Vit

Takform: Sadeltak, Torntak

Taktäckningsmaterial: Tegel – rött, enkupigt, kopparplåt - skivtäckt

Antal våningar: 1

Byggnadsdel: Kor med absid – öster, Torn-väster